

1.
2

Consolatoriu timorate consciencie Venerabilis
fratris Johannis Rizer sacre theologie
professoris eximij de ordine predicatorum Pro
logus

A pud disciplinas repim⁹ philosophi-
cas diuersis morbis corporum medi-
cos tradidisse anecdota varia diu-
sis sub tractatibus Cum autem ratio-
nal⁹ anima incomparabiliter nobilior sit cor-
pori. **Q**uod longe animarum medicis. De his
op⁹ est tractatus formare quibus egrotati suc-
curratur anime. Et quod quod in humanam ai-
am cadere possint infirmitatum spiritualium pene infi-
nita accidentia. tamen pro presenti vni morbo
quod est circa consciencia principaliter succurre
propono per hunc tractatum quod censei potest
consolatoriu timorate consciencie que reuera solu
ex formosorum doctorum tam theologie pa-
gine quod iuris canonici copertavi sententiis. Quia
igitur in huius vite exilio nichil est bona consciencia
iocundius de qua eterna ayt sapientia. Secura
mens quasi iuge conuiuium. Et apostolus gloria
nostra hec est testimonium sciencie nostre. Et ita
e diuerso in hac lacrimarum valle nichil pena-
lius et miserabilibus mala consciencia. De qua ysa-
biat Vermis eorum non morietur et ignis eorum

non extinguetur. Ideo ut consciencia sine errore ab felicitatis eterne cum bona spe ire queat terminum. Iuxta tres famosas acceptiones consciencie tractatum presentem in tres partes diuido. Prima pars in octo capitula est de conscientia pro ut spem denotat. Secunda in decem capitul. erit de conscientia pro ut habentem rectificat. Tercia in xxxi. capitul. erit de conscientia prout in aliquo trepidat. prime partis capitula. Primum quod conscientia primo modo capitur pro spe et ponuntur vii. fructus bone conscientie. Secundum quod mala conscientia eam habenti vii. mala ingerit. Tercium est quod septem reperuntur differentes conscientie. Quartum est quod conscientia hominis ad similitudinem domus materialis est regenda. Quintum quod conscientia hominis non debet semper sufficere eam habenti sed multum est etiam laborandum pro bona fama. Sextum an quis scire possit se habere bonam conscientiam et de septem gradibus conscientie. Septimum pro que signa quis cognoscere possit se habere bonam conscientiam. Octavum de tribus signis optimis bone conscientie. Secunde partis capitula. Primum quod fit conscientia pro ut dicit credulitate hinc et quomodo originatur per syllogismum peritiam. Quid fit fides ratio superior et inferior et eorum divina a conscientia secundum quid fit ratio conscientia et erronea et quomodo error conscientie oritur. Tercium autem conscientia ligat sicut

lex. **Quartū** q̄ cōsc̄ia non in omni casu ligat
q̄n̄ autem liget vel non ostenditur diuersis mo
dis ignorandi. **Quintū** applicat diūsos mo
dos ignorandi ad propositū seu quehitum sc̄z
q̄n̄ cōsc̄iēcia liget et q̄n̄ non. **Sextū** mouet
plura dubia de ligamentis consciencie et soluit
Septimū assignat quinque causas erronee
cōsc̄ie. **Octauum** dat remedia ne quis ī igno
rancia damnetur et sunt quatuor sc̄z p̄ q̄ quis
facit quod in se est. **Nonū** ostendit tres dif
ferencias esse hominū habentū malā cōsc̄iēci
ā et quomō possūt facere q̄d in se est. **Deci
mum** probat pluribus rationibus quō faciētū q̄d
in se est omnino datur gracia. **Tercie** ptis
capitula. **Primū** q̄t sit scrupulosa cōsc̄iēcia
scrupul⁹ sciēcia. fides. dubiū. ambiguitas et si
milia diffimunt. datur q̄z differentia scrupulo
saz cōsc̄iēciaz. **Secundum** q̄ periculosa sit
scrupulose consciencie temptatio et quomō dif
fert ab alijs temptacionibus. 9. differentijs ostē
ditur. **Tercium** quō scrupulosa cōsc̄ia pluā
bona potest conferre. **Quartum** cause quicq̄z
ponuntur scrupulose cōsc̄ie. et due declarant
Quintū residue tres declarant esse scrupu
lose consciencie. **Sextū** docet meditari mor
bum scrupulose cōsc̄iēcie. 2. causas morbi affigē

aliquas et de hoc prima regula ponitur et doc-
trina **S**eptimū q̄ in exercitijs corporalib⁹
vt ieiunio abstinencia et similib⁹ non semper
oportet mortem tenere sed acriter debet corp⁹
castigari. **O**ctauo declaratur secunda et ter-
cia doctrine medico morali necessarie et multi-
pliciter ostenditur q̄ in deū sine inordinato ti-
more sperare debemus. **N**ono explanatur
Quarta doctrina et quantū obfint singularitas
et impluafibilitas ac ī obediencia. **D**ecimo
ultima doctrina exponitur et annumeratur sep-
tem regule quas obseruare debent q̄ volūt scru-
pulosas cōscias deponere racionabiliter q̄rū-
tes declaratur **U**ndecimo deducitur quarta
regula et pbat auctoritatib⁹ antiq̄ q̄ doctorib⁹
cōtraria sententib⁹ licet lō cōscia vnā tenere
viā **D**uodecimo pbat idē auctoritatib⁹ magis
modernorū doctorū. **X**iiij ostendit idē roib⁹. **X**iiij
p v. roēs conclusiōēs et p alia manifestat q̄ cōtu-
do sufficit ī moali materia vt se piculo q̄s non
omitat. **X**v q̄b⁹ vñs ad talē cōtudinē veniri
possit ostendit. **X**vi soluit argumēta terēcia
timidas cōscias et declarat quō spes cū hmili-
tate haberi debeat tam q̄ ad cōsciam de preteri-
tis q̄ de futuris. **X**vij quintam regulam de-
clarat scz vt quis credat sapientibus et exp

his ac obedire debeat superioribus in dubiis.
xxviii deducit sextam regulam et docet animo
se pugnare contra scrupulos et quid sint liberi
arbitrii voluntas ratio et similia diffiniunt.
xxix Idem scilicet quos scrupuli sunt abiciendi la-
cius docet. **xxx** Septima regula declaratur
valens ad depositionem scrupulorum per epy-
scopam cuius proprietates ponuntur et octuplex
doctrina secundum eam datur quatum tres de-
clarantur. **xxxi** residue quinque doctrine dedu-
cuntur. **xxxii** ad sciendum quomodo precepta divi-
na et humana ligent diffiniuntur leges divine
per conclusiones fit preceptorum aliquorum interpreta-
tio. **xxxiii** declaratur peccatorum mortalium et venialium
differencia diffinitio et proprietates. **xxxiiii** quod
pro peccato mortale caritas perditur et quod scilicet non pos-
sumus semper ubi fit peccatum mortale immo quod
periculosum sit illud diffinire ostendit. **xxxv** datur
sex regule universales ad agnoscendum ubi fit peccatum
mortalia vel non. **xxxvi** docet quomodo aliquid sit pec-
catum in regulis religiosorum et in aliis statutis humanis
et quid sit contemptus. **xxxvii** docet quomodo preceptum
divinum sit obligans ad peccatum mortale et quomodo non et
quod latum sit medium virtutis secundum virtutem epy-
scopae. **xxxviii** simile docet de votis iuramen-
tis et preceptis communibus. **xxxix** docet quomodo

in opinionibus de fide doctoribus contraria tenentibus scrupulosus tute se habere valeat. Tercio docetur quod tam in fide quam in moribus diuersis diuersa sententibus scrupulosus tute ambulare possit et in sententia optime explicatur et breuissime quis error excuset et quis non. **¶** Exi sub diuersis diuisionibus determinatur de qualibus ignorantia quando excuset vel non excuset.

¶ Capitulum primum quod de scientia primo modo capitur per spe et ponuntur septem eiusdem bone scientie fructus laudabilissimi.

Primo igitur aduertendum quod scientia vno modo sumitur pro re scientia. i. per spe bono de dei amicitia. ut sanctus **Thomae** refert super 3. di. p. 11. d. sic enim accipitur primo thi. i. cum dicitur Caritas procedit de scientia bono. **Gloria**. i. ex spe qua ex meritis que scientia et motus spei insurgit. Sic etiam de scientia loquitur doctoris atque ut plurimum quemadmodum **Apostolus** 9. hebre. v. d. **Cofidi** qua bono scientiam habemus in omnibus. Huiusmodi autem et cuiuslibet bone scientie vniuersum repetimus fructus et utilitates in sacre theologie literis qui sunt radix caritatis iter veritatis cenatus venustatis retractorium a peccatis thesaurus honestatis testimonium bonitatis et conuiuium delectabilitatis. **¶** Primo est radix spei bono

caritatis propter quod A post. i. thi. i. dicit
Finis precepti est caritas de corde puro et cō-
sciencia bō. De quo Bern. li. 3. de sh dicit For-
tudo tua fiducia fidelis consciencie. Et bea-
tus Augustinus in quodam sermone. Quid
obē illi si de illa tabula vult eum delē humana
ignorancia si eum de libro viuenciu nūquam
deleat propria consciencia. Nam et si
bonum quod de nobis dicitur in mente noy in-
uenitur magnam in nobis tristitiam debet ge-
nerare et econtra si malum quod de nobis dici-
tur et in nobis non inuenitur in magnā debe-
leticiam proficere. Secundo ē iter veritatis
pro quo ps. orat dicens. deduc me domine in
semita recta mandatorū tuorū et in iusticia tua
propter inimicos meos dirige ī conspectu tuo
viam meam vbi Glosa. Dirige in spū
tuo id est in consciencia. vbi homo aliquis non
videt. sed tu solus quoniā hominū laudanti vlt
vituperanti non est credendū qā non videt in
cōscienciā in qua iter ad deū dirigitur. subdit
Quoniam non est in ore eorum veritas. qā
dicit dirige necesse est qm non est in ore eorū
veritas scilicet inimicorū meorū. quorū iudicio nō
est credendum. Ideo ad cōscienciā vbi deus
videt fugiendum est. Tercio est ornatus v-

nustatis racionalis anime que sponsa cristi e
et dei de quo in psal. Omnis gloria eius ab
intus super quo glo. Hic est laus sponse a
gloria. q. d. concupiscit rex decorem tuum. qui
decor non est nisi intus: quia omnis gloria ei
scilicet filie regis ab intus in consciencia. ideo
anti. iij. anime sancte sponsus dicit Quā
pulchra es amica mea. q̄ pulchra es oculi tui
colomborum glo. i. quo ad exteriorum conuer
sacōz absq; eo qd̄ intrinsecus latet glo. in itē
tōne qua sola pulchra est p̄ q̄ alia sunt omen
dabilia intrinsecus latet. quia soli deo patet
• Quarto est retractorium a peccatis quem
eni d̄ sc̄ia moed̄z et stimulat qd̄ aliqd̄ sit illicitū
iā p̄ t̄ato a peccō tali t̄trahit in qd̄ labi possz
pp̄t qd̄ veritas In p̄h. ayt. Ille seruus q̄ agno
uit volūtate dñi sui et nō p̄paravit se s̄ ad aduē
tū dñi sui mūde et nō fecerit secūdu volūtate e
ius plagis vapulabit mlt̄is. sequiturq; Qui
atē nō agnouit nec fecit diḡ. plagis vapula
bit paucis. et si q̄s nō fāt s̄m itellectū quē hz
vel habere d̄z de aliquo morali agibili. dicetur
illi illud Ja. iij. Scienti bonū et nō faciēti pec
catum est illi. et ij. pe. ij. Meli⁹ eāt illi viā veri
tatis nō agnoscere q̄ p̄ agnitā retroire ab eo
quod traditum est illis a sancto mandato

Hanc ob causam aliorum fuit casus luciferi quia
sicut alijs preminebat scientia ita ceteris pe
ior fuit in ruina nec tam propterea ut dicit glo
b. Augustinus super premissa verba euange
lica fugiendum est ad latebras ignorantie quia
ignorancia eorum quam quis scire debet et potest
neminem excusat sed accusat potius et sepe
delictum auget secundum illud prima corinthios 13. Ignorans ignorabitur. Ideo ambrosius super hiezechiel
dicit. Gravissime peccas si ignoras hoc est
periculosissimum quia non redit ad penitentiam qui
ignoravit bene ergo dicitur proverbs 13. Est qui pro
mittit et quasi gladio pungiur conscientie quia
scilicet conscientia promittit bene facienti pre
mium vite eterne et conscientia bona negligē
ti minatur penam mortis perpetue. Et quanto
est thesaurus honestatis de quo ecclesiasticus 13 bonum est
substantia cui non est peccatum in conscientia
quod tam de substantia rerum terrenarum quam spiritalium
intelligi potest. Illius enim divicie sunt bonum
substantia que de male acquisitis ac ~~receptis~~
non mordere debet conscientia sic etiam hominis illius divicie
spirituales puta scientia et virtutes sunt bona sub
stantia que de mortali non mordet conscientia nam
interiora bonum virtutum proprie sunt et vere divicie. De
quibus Crisostomus super mattheum. Reddite que sunt ce

facis cesari et que sunt dei deo nummima iqt
cesaris aurum est nummima dei homo est. In
solidis cesar videtur. In hominibus autē deus
agnoscitur. Et ideo dicias vestras cesari da
te deo autē cōsiliū vtrū solā innocētiā reseruate
z. Idē aseruit cassiodorus. iij. libro epistola
rū Quid acquiri ayt putat vbi bō scia pōi
tur. at in qua pte possit homo p̄ficere si inno
cēnciam p̄batus fuerit amississe. Sexto ē testi
moniū bonitatis in cuius signum Ap̄. ij. co. i
Postq̄ ayt Gr̄a nr̄a hec ē testimoniū scie nr̄e
immediate subdit q̄ i simplicitate z sinceritate dei
z nō in sapiēcia carnali h̄ i gr̄a dei cōsati suz
i hoc mūdo p̄ptēa b. Grego omel. ix. sup ezech
dicit in eo quod dicit sp̄ tacite recurrē dēz ad
mētē et interiorē testē z iudicē r̄qrē. qd enī p̄
dest si om̄s laudāt et cōsilia acuisat. at qd po
terit obeē aut abesse. si om̄s derogēt et sola z
sciēcia defendat. Bona autem ayt Bern. su
p̄ cant. cōsolacō cum blasphemamur a mal be
nefacientes si r̄a diligant nos oracio sufficit
aduersis nos loquencium iniqua opinio bō
noz cū testimonio scie. Septimo ē cōuiuū
delectabilitatis in eo q̄ secura mens q̄si iuge
cōuiuū prou. xv. Unde Cass. li. ij. episto. de
lore quem flozere vides q̄ summa conspicis

viriditate letari sub terraneo succo fecundita-
tis animatur reddens in superficie quod conti-
netur in radice hominum quoque vult magna hy-
laritate decoratur si visceribus sanis grauamen-
nullius sentiat lesionis. Ex quibus patet quod
modo bone conscientie possessio sit iocundissime rei
adeptio. Hanc tamen conscientiam se habere
sperantes memores sint iugiter verbo beati Iheronimi
13. de summo bono dicentis. Semper consci-
entia dei sui huic esse debet et tristis ut per
humilitatem non superbiat et per vtilem me-
orem cor ad lasciuam non dissoluat

Capitulum secundum quod mala conscientia eam
habenti septem mala ingerit

Contrario vero mala conscientia fratris
septem amarissimos solum gignit. Nam
bellum intestinum generat proximum
faciliter enerat munda sibi immunda
facti eat viam difficilem predicat ad errorem
mentis adiuuat ad iehennam edificat et iugem
tristitiam continuat. Primo inquam bellum intes-
tinum generat. Ita ut cogitatio cogitacioni
recalitet quod. Apos. Ro. ij. innuit. d. Tes-
timonium reddente illis scilicet phis malis con-
scientia ipsorum. et inter se inuicem cogitacionum
accusantium. aut etiam defendencium in die quod

iudicabit deus occulta hominū quōb videlicet
fiet in die iudicij et fit hodie cū q̄s at̄ diuina i
spicacōne ad intra cōpungitur at̄ q̄n facinora
sua sacramentaliter cōfiteri tenetur. De talis
modi intestino bello vulnerate sc̄ie. Seneca
libro de .iiij. v̄tutibz dicit. Timidum non facit
animum nisi reprehensibilis vite consciencia
▪. Secundo facilliter proximū enecat qui ma
lā cōsc̄iam gestat. quia cū q̄s ab intra actuat
mala cōsc̄ia ad extra mala operari incipit pe
rimo causa ruine existit. Juxta illud .i. cori. viij.
▪. Si quis viderit eū qui habet conscienciā i
ydolo recumbentem nonne cōsc̄ia eius cū sit in
firma edificabitur ad manducandū ydolaticā et
peribit infirmus in tua consciencia frat̄ prop
ter quem cristus mortuus est si autem peccan
tes in fratres et periclitantes conscienciam ip
sorum infirmam in cristum peccatis. Terci
o munda in munda sibi actitat. Ram thi. i.
▪. Omnia munda mundis inquinatis autem
et infidelibus nichil mundum est. sed inquina
te sunt eorum mens et consciencia cōfitentur
verbis se nosse deum factis autem negant. vbi
glosa nichil eis mundum est. quia non sunt
digni de domis dei. sed et mens idest
▪. Intellectus et consciencia eorum iniqui

nate sūt ⁊ nō ex cibo inquinatio eorum sed ex
malo intellectu et consciencia peccatorum. Et
vere mens et consciencia eorū inquinata sūt q̄a
confitentur quidē verbis se nosse deum factis
autem negant. **Quarto** mala consciencia viā
difficilem practicat cū iniustis q̄ dicit sap̄ viij.

Ambulaui⁹ vias difficiles viam autem do
mini ignorauī⁹. **Quo** contra suadet suis. **A**
posto. habre. io. **Accedam⁹** ad sacerdotem
magnum cristum cum vero corde plenitudine
fidei aspersi contra conscienciam malam. **Nā**
malam habens conscienciam numq̄ in viā mo
rum securus est. an sic subitanee corporaliter
moriens labatur in dubitate ad inferni bara
tz an sibi melius consulens diuina misericordi
a excitatus ad peitēcie lamēta recurrat. **I** dico
señ. li. de moribz aye Mala consciencia sepe
tuta est secura numq̄. **I**taq; nichil ei cōmis
sis nisi quod amico committere possis pleriq;
famam cōsciēciā autem pauci verentur. **Quin**
to ad errorem mentis adiuuat ita vt cōiunḡ
ad heresim inducat. **di** Aposto. i. ad. thi. iij

Spūs manifeste dicit q̄ in nouissimis tem
poribz discedēt quid a fide. attendentes spici
tibus erroris et doctrinis demonioꝝ in ypocri
si loquencium mēdacum et cauteriatam habē

tes suā conscienciā glo idest corruptam peaua
cogitacōne et adustam igne male concupiscēa
e **Sexto** ad iehennam edificat tunc videlicet
quando q̄s sentēciat et quādo p̄ certitudine iu
dicat aliquos esse peccatum. quia ho. xiiij. dicitur
tur. **Qui** disreuit si quis māducauerit. dāp
natus est. quia non ex fide est glo. **Si** mandu
cauerit cum illa cōscīa dampnatus est. verū est
quia qui iudicat non edendum et edit dāpnat⁹
est. **Unde** sequitur ipse enim tūm se facit quādo
illud q̄s inuiale sibi asserit facit ideo dampna
tus est quia non manducat ex fide id est secun
dum cōscīam contra fidem utiq; edit qui eden
dum non credit. **Unde** sequitur. **Omne** autē q̄s
non est ex fide peccatum est. **Septimo** tristitiā
ā cōtinuat in magnū grauamē anime et spūs
Unde sap. xvij. **Semper** presumit seuā pertur
bata cōsciencia glo. que nō hz trāquillitatis se
curitatem. **Quius** racōne assignat. **Seneca** de
moerib⁹. **Nullū** inquit dsciū peccatorum tuoz
magis amueris q̄ teipsū alienū enī potes ef
fugere te autem numq̄ nequicia enim ipā ē pe
na sua filēm tradit **Inia; b. Aug⁹. li. d. f. s. vbi**
dicit. **Iustificasti** dñe et ita fcm ē vt pena sit sibi
oīs anim⁹ inordinatus et **Hy. li. ij. fililoq̄orum**
nulla pena grauior q̄ m̄a cōscīcia mens enī

male consci⁹ p̄p̄hs stimulus agitur

Capitulum terciū q̄ septem reperiūtūē dif-
ferentes consciencie

Et autem consciencia bō filii et ma-
la multiplex quia quedam est et di-
cit̄ cauteriata alia nimis lata. alia
nimis acta et pusillanimis. alia trā-
quilla sed non bō. alia perturbata non bō. alia
perturbata sed bō. et alia trāquilla et bō. **Pri-**
ma que dicitur cauteriata id est corrupta. p-
prie est perfidorum hereticorum precipue de q̄-
bus p̄phat̄. **Apost. i. thi. iij. d.** In nouis-
simis temporib⁹ discedent quid̄ a fide attendē-
tes spiritib⁹ erroris et doctrinis demoniorū
in ypocriti loquenciam mendaciam et cauteri-
atam habentes conscienciam. Et quia articu-
li fidei sunt velut p̄ncipia in religione cristiana
idcirco tales consciencie cauteriate sūt pericu-
losissime. si enim paruus error i p̄ncipio mag-
nus est in fine certum est q̄ magnus error i p̄-
ncipio maximus est in fine. Tales sunt ecclā
pharisei et ypocrite q̄ decimantes mentā et ra-
tam et omne olus gr̄auiora legis pretermitten-
tes quib⁹ veritas cōmīata ē. **Math. viij.** Ta-
lem huiusmōi conscienciam habent qui de mag-
nis peccatis potentib⁹ et diuitib⁹ modicā con-

scienciam in predicacione confessione vel in pu-
to sermone faciunt. sed pauperibus et despectis
hominibus in peruo excessu graues consciencie
scrupulos formant. Similes sunt. hii vul-
pine astucie de qua fabulose fertur qd cum vul-
pes leonis cuiusdam culpas in eius presencia
audisset peccata graua excusauit et alleuiauit
per singula puta rapinam per defectu paru
carniu. gula per robur leoni corporis furore p-
dominu potencie super dicta animacia et ita de
alijs. Cum autem accessisset simplex asinus
confitens vulpi qd post grauem abstinencia a ca-
bis et delectabilibus et post labores grandes q-
bus sub frumentorum saccis portandu labora-
uerat de calcio sui pastoris et exactoris strame
prominens fame motus comedisset cepit vul-
pes hoc factum deducere ad pericula maria. sc-
qd exactor tui tale dampnum intulerat pauper
fuit et nudus. eo qd in pedibus frigefactus caput
et totum corpus ledi poterat et. tandem se qd inte-
ritus et homicidium. et sic male tractatus fuit
it asinus. Hac de ca taliu consciam vulpinam de-
noiat b. Bern. li. de obediencia ubi dicit vulpi
na conscia tepida susaco ficta confessio obediencia
sine deuocoe oro sine itecoe lectio sine edifica-
coe fmo sn circospectioe porto coronam et veste ro

tundam regulam ieiuniorum suo et statutis horis
psallo sed cor meum longe est a deo exteriorē
superficiem intuens salua in omnia arbitror
totus pergens in ea que foris sunt oblitus in
terorum meorum sicut aqua effusus sum. **¶** **Be**
cunda consciencia est lata nimis eorum qui non
ponderant peccata nisi magna non attantes
de venialibus aut paruis contra quos dicitur ec
clesiasticus xix Qui spernit modicum **Pa**
latum dedit et nulla enim domus repentine
ruit sed stillicidijs neglectus successive putres
cunt domus sustentacula et sic tandem eius se
quitur ruina. Tales assimilantur piscatori
bus qui semper lata cupiunt habere recia nunquam
stricta et ideo nunquam minores valent capere pisca
culos qui sepe delectabiliores sunt magnis pi
scibus nunquam tales ad perfectionis apicem vite
possunt peruenire contemplatiue que est delec
tabilissima. **¶** Unde delectationes venialium
peccatorum psal. reuens ait. **Re**nuuit con
solari anima mea. memor fui dei mei et delecta
tus sum et exeratus sum et defecit spiritus meus et
alibi. **S**ilui a bonis et dolor meus renouatus
est sed sequitur. **C**oncaluit cor meum intra
me et in meditatione mea exardescat ignis. **T**a
lium etiam late consciencie hominum consien

cia vulgo lupina dicitur. Nam fertur pabulice
lupū post multas rapinas per rusticū captū. q̄
cū libertati dari deberet ⁊ allegari q̄ nec feno
ne frumento aut fructibz vsci possit velud a
lie bestie. restitutus est pristina libertati. Pacto
tamen tali per iuramentum firmato q̄ ultra
valorem sex nūmorum in carnibz deinceps nū
q̄ raperet. Igitur emissus est liber. In eadē
autem die vaccam et vitulū eius esuriens rep
perit. cumq; fames ab utrumq; accipiendum
temptaret eum. et e diuerso consciencia piuri
morderet cōscienciā dilatare cepit dicens. Ni
mis arctam cōsciā habere posses q̄ vituperari
solet a prudentibz. Nā vacca hec valz nūmos
quatuor et vitulus duos. ergo cū bona cōsciā cō
clusit occide utrumq; et manduca. Sic sūt
pleriq; qui semper per latam cōsciā querūt
excusacōnem ī peccatis de magnis pua iudiciā
tes. at nulla a quo vicio orat propheta erui
cum dicit. Non declines cor meū in verba ma
licie ad excusandas excusacōes cū homini. ope in
iū ⁊ nō cōi. ⁊. Cori. me ius. ī mia ⁊c. oleū atē
peccatoris. i. hominis late cōsciē nō impiguet
caput meum. Tercia consciencia est pusilla
nimis et arcta nimis eorum qui pene de singu
lis sibi dubiosus formant scrupulos eciam in

Ins que de se sunt licita pro quorum consola-
tione in 3^a parte infra lau⁹ tractabitur. De
talium cetu fuerunt israhelite plurimi persecu-
tionis tempore fugientes ad atra deserti quos
cum gentes die sabbati puocaret ad bella bel-
lac nolentiam conscientiam nisi ar tam habentes
ne frangeret preceptum de sanctificatione sabbati
Dixerunt qu; moriamur in simplicitate nostra
quod et fecerunt ut habetur in math. ii. **Q**uia
conscientia est tranquilla si non bono eorum que peccant
sub spe vite tandem consequende vel dicunt in cor-
de suo quia deus non requirit ista qualem con-
scientiam nonnunquam habent iuuenes etate vel mo-
ribus quos psalomon premonet dicens. **F**ili-
i in si te lactauerint peccatores ne acquiescas
eis prover. i. **A**ssimilatur tales tranquillam con-
scientiam sibi formantes maniacis et freneticis qu-
rum infirmitas est ideo maxima seu periculosis-
sima quia medicine remedia nec admittunt
nec agnoscunt. **Q**uamobrem b. **A**mbro ait
Grauissime peccas si ignoras grauissime id
est periculosissime quia remedium non admittunt
vel ignorant. **T**ale etiam conscientiam habent hi qui
vel ex crassa ignorantia vel ex affectata nolunt
scire ut bene agant et ideo iniquitatem sepe me-
ditantur in cubili sue conscientie quam tamen iniquam

latem ppter ignorantiam nequeunt agnoscere

Quinta cōscia est perturbata et nō bō nōnū
q̄ desperacōni p̄xima aut vicina qualem hñt
hñ qui crebro in eadem peccata labuntur. et q̄
q̄ peniteāt. tñ p̄t relapsus frequentiam p̄e
quendam desperacōnis impulsū gemūt ⁊ tur
bantur quales vocat philosophus. vii. ethico.
incontinentes similes infirmis. qui in eis dē fe
br̄ibz readināt quos cristus anime medicus ⁊
solatur cū petro querenti. quociens in me pec
cabit suple de die frater meus et dimitta ei vs
q; septies. Respondit non dico tibi septies sed
septuagies septies idest secundū oēs catholi
cos doctores tociēs quociēs penitebit. Matthi
ixviii. Sexta cōscia ē bō. s; nō trāquilla. ymmo
infrma eorū q̄ conūsi ad dñm. recogitāt ī ama
ritudine anime sue annos suos q̄ grauiter ad
huc sentiunt aliam legē in membr̄is suis r̄pug
nantē legi mentis a deo influxe. tales sepe ob
siserā diligenciam ne deum offēdāt in p̄uis
vbi nullū extat peccatum sibi turbatam faci
ūt cōsciam moti nonnūq̄ ad hoc temptatione
demonis vt in perplexitatis ruant viciū
Aliqñ eciā ad hoc mouēt doctrinis inspiēciū
hominū De q̄bz. Apost. i. co. viii. di. pauciētes
eorū infrmam conscienciam in cr̄isto peccatis

quos tamen idem apostolus specificat dicens i
bis 10 Omne quod in macellum venit mādū
cāte nichil interrogantes ppter consciā p
quorum cura. b. Bern. super can. inqt. Quid
efficaci⁹ ad curādū cōsciencie vūlnera ne non
ad purgandum aciem mentis q̄ cristi vulnez
sedula meditacio et iterum. • Turbator h̄ nō
• perturbator quia vūlnerum domini recorda
tor. Septima consciencia est trāquilla et bō
est q; taliū de q̄b; dicit Apost. Qui cristi
sunt carnem suam crucifixerunt cū viciis et cō
cupiscencijs q̄ hugo libro primo suo de aīma
sic describit. Trāquilla cōsciencia est que d̄
nibus est dulcis nulli grauis vtēs amico ad ḡ
ciam et inimico ad pacienciam cūctis ad bēni
uolenciam quibus pōt ad beneficēciam cui dō
min⁹ nec sua peccata iputat. quia nō fecit nec
aliena quia non a p̄bauit nec negligenciā q̄a
non tacuit nec superbiam quia in vanitate nō
permāht et iterum secūdū. Bern. Consciencia
bō titulus est religionis templū salamonis ag
benedictionis ortus deliciarū autem reclinato
riū gaudium āgelorum archa federis thesau
rus regis aula dei habitaculum spūs sancti li
ber signatus et clausus et in die iudicij aperi
endus de domo talis consciencie scribit̄ sap

viiij. Intrans in domum meam conquiescam cum
illa enim non habet amaritudinem conuersatio illius
nec tedium conuictus illius sed leticiam et gaudium
scilicet propter fructus eius

Capitulum quartum quod conscientia boni ad filium
binem domus materialis est regenda

Ouia vero eterna sapientia bonorum et tranquilla
conscientiam domui assimilare digna est in qua
cantus leticie et fructuum habet copia
hoccirco cum omnia que possuimus diligentia ad-
uertenda sunt quicquid que eriguntur ad domum conscientie scilicet
ut bene fundatur, debite cernetur, fortiter tueatur,
prudenter regatur, et sepe tergatur. Primo be-
ne fundatur videlicet super solidum fundamentum crist-
ti et sacre scripture. sicut sal. dicit Math. vii. Om-
nis qui audit verba hec et facit ea assimilatur
viro sapienti que edificauit domum suam supra petram

Summe autem cauere debet ne domus conscien-
cie sit laeta nimis atque stricte edificata quia que
facit contra conscientiam edificat ad iehennam ut di-
cit gl. ho. ix. Sed heu istam domum edificat
quidam super aquas voluptatis. Alii quidam super
arenam cupiditatis. Alii super ventum superbie. Ideo
vero veritas Mathi vii subiungit omnis que audit ver-
ba hec et non facit ea similis erit viro stulto
que edificauit domum suam super arenam et descen-

bie pluua & uenerunt flumina & flauerunt ven-
ti et irruerunt in domum illam et cecidit et sic
it ruina eius magna ubi **Augustinus** Confi-
rādum q̄ quia cum dixit qui adit uerba. i. hoc
satis signat istum sermonem dōmini in monte
omnib; p̄ceptis quib; cristiana uita forma
ē esse perfectum ut merito qui secundū eā vi-
uere uoluerit competat edificanti supra petra
et. glo. ibid. **Cecidit inq̄** quia omnis conscie-
tia que spe fixa in deum non permanebit in
temptationib; non ualet subsistere et tanto ampli⁹
agitur q̄nto plus in hijs que mundi sunt a
superiorib; dis iungitur **Et** uere omnes mali
uel fictione boni ingruente q̄libet temptatione
peiores sūt **Est** igitur primum fundamen-
tum fides firma super cristum fundata **De**
q̄. Math. xvi Super hāc petra. s. cristum filiu
dei uiui edificabo ecclesiam meam ait cristus **et. A-**
pos. i. ca. 3. **Fundamentū** aliud nemo pot̄ po-
nere preter illud quod positū ē quod est crist⁹
ihesus p̄fectio uero huius fundamenti est cari-
tas sine q̄ fides vitam non habet. **Ideo** ad e-
phe. iij. utrumq; fundamentum opletens sic
orat. **Flecto** genua mea ad p̄m̄ domi nos-
tri ihesu cristi ex quo omnis p̄mitas in celo &
in terra nominatur ut det nobis secundū diuī

cias glorie sue corroborari per spm eius in ste-
tiori homine habitare cristum per fidem i cor-
dibus vestris in caritate radicati et fundati ut
possitis apprehendere cum omnibus sanctis que
sit latitudo longitudo sublimitas et profundum
Secundo oportet ut domus debite cernetur yma-
ginibus virtutum et exemplorum bonorum quia non suf-
ficit adulto habere fidem et caritatem nisi exeat in
opus. **F**ides enim sine operibus mortua est. **Fac**
i. Et similes. Gre. Iniaz. Caritas si operari ve-
niit caritas non est et apud gal. v. dicit. In cris-
to ihesu nec datur circumcisio nec preputium
aliquid valet sed fides que per dilectionem o-
peratur ubi gloria fides non videtur otiosa quia fides sine o-
peribus non saluat sed que operatur per dilectionem dei et proximi
In cuius rei typum dominus exo. xxxii. iussit ut cortina
interior nobilissima que tabernaculum tegebatur ex de-
ce partiularibus cortinis unera polierit varie-
nam ibi sic dominus ait moy. inspicere et fac secundum exemplar
quod tibi in monte monstratum est. Tabernaculum ita fi-
at decem cortinas de bisso retorta et iacincto et
purpura cocco que bis tincto varietates opere-
plumario facies. Ubi glosa. In hiis quatuor
cortinarum coloribus iiii. iustificationes experimuntur
In bisso retorta caro castigata renitens. In ia-
cincto mens superna cupiens. In purpura caro

passiōibz subiacens. In cocōbis sancto
mens inter passioēs dei ⁊ proximi dilectioē p̄
fulgens. Verum vt ad talium v̄tutum exer
cicia petuemus facilius expedit vt crebro
sanctorum patrum vitam velud ymagines in
pingamus intrinsecus. Si enim vt refert. b
Augustin⁹. li. contra iulianū quidā re. turpis
specie cubiculū suū fecit depingi pulchris yma
gibz vt eaz aspā v̄roz sua pulchre pareret fili
um. Cur cristianus domum sue consciencie
q̄ dens inhabitat in memoria bonoz exemplo
p̄ nō depigeret vt v̄roz sensualitas p̄les v̄tutū
gingneret. Tertio oportet vt domus cōsci
encie tueatur fortiter quod fieri debet conuer
satione honesta et angelica custodia. Nam
sicut tectum domus est custodia ita exterior cō
uersatio tuta mentū est bone cōsciencie q̄te
bō fama proximo et bona cōsciencia sibi profic
it. Juxta illud Math. v. Sic luceat lux
vestra corā hominibz vt videant opera vestra
bō et glorificent patrem vestrum q̄ in celis est.
Idcirco pp̄us. Math. io. di. q̄ in aure audi
tis predicate super tecta. i. per bonā conuersatio
nem. Ad tutelā ⁊ āpliozem custodiā etiā m̄
sericordissima bonitas dei āgelicam adhibuit
custodiam. Juxta illud Iu. v. Cum fortis

Amatus custodit atque in pace sunt omnia que possidet. et ut angelus bonus fortior dyabolo vincat superueniens et aufert vniuersa arma in quibus confidit dyabolus et eius spolia distribuit in deo gloria. ibidem distribuit inquit spolia exhibens fideles custodias angelorum ad hominum salutem.

Quarto oportet ut domus conscientie prudenter ibidem discrete regatur quoniam enim deus homini amicum non relinquitur ut tactum est angelica custodia tum quia deus fecit hominem rectum reliquit eum in manu concilii id est in suo libero arbitrio quo mediante bonum vult gratia assistente et malum gratia dei dimissa. Vult igitur deus qui nos ratione capaces fecit ut discretionem regamur que eadem est prudentie.

In hac enim virtute. Juxta philosophum vi. ethi. Omnes morales connectuntur virtutes. Hanc christus suos dilectos docuit discipulos. Quibus dixit. **Ecce** ego mitto vos. **Estote** ergo prudentes sicut serpentes. capud vix bone conscientie discrete regendo. **Hec** est virtus et veri auriga virtutum que beatus Antho. praeferit solitudinis operibus vite monastice rigori abstinentiae et priuationi facultatum omnium ut tradit. Cassianus colla. ij. abbatum moyse. **Que** virtus ut ibidem debuit breuiter via monachum sine deceptionis dyabolice fallacia perhibet ad perfectionis apicem. sicut ut ibidem dicitur non

nisi humilitate tali coquerit q̄ quis semoz v̄
prelatorum scita custodire nitit̄. Quinto o
portet vt sepe tergatur dom⁹ consciencie per
scobā contricionis et confessionis qm̄ in eam
cadūt pulueres venialiū aut venenā peccatorū
mortalium nec aliud remedium q̄rere oportet
q̄ illud. Vnde Aug⁹ sup Joh̄. Vera⁹ pec
cati quo fugit seum si trahit quocūq; fugerit
non fugit se ipsam mala consciencia non est q̄
eat sequit̄ se ymmo non recedit a se pccm̄ enī
quod facit intus est. Vis audire consiliū si
vis ad deum fugere ad ipsum fuge confitendo
non latendo. Capitulū quintū q̄ cō
sciencia bō nō semper sufficere debet eam habē
ti. s; laborare debet quis vt etiam bonam famā
habeat

Occurrunt hic q̄stiones q̄dā. Prima
ā t̄l̄is bō cōsciā sufficere pōt eā habē
ti sic q̄ nō curare debeat de r̄pellēda
q̄p̄a ifamia cā dubij ē diuersitas vt videt̄ sanc
torum doctoꝝ qui in multis auctoritatib; dice
re videntur q̄ non sit curandū de fama dūmō
peccatum non sit in consciencia. Ram dicit
b. Aug⁹ ad clez ypponeū. Quod ob est ho
mīni q̄ ex illa tabula vult eum delē. Humana
ignorācia si de libro viuencium non deleat eū

iniqua consciencia vt etiam allegatū est sup̄ p̄
mo capitulo. Idem ad seūdinū maicheū. Sen
de Aug⁹. quit quid libet sola me in oculis dei
consciencia non acusat. Et. Gre Constātio Epo
mediolanensis. In cūctis que in hac vita abū
sa proueniunt sola est sicut nostis omnipotē
tis dei districtio pensanda atq; ad cor apriū
semper concurrendum vt nullius ibi lingua i
plicet vbi consciencia non acusat quē enī cō
sciencia defendit libet ē inter acusatōnes et
liber sine acusatōne esse non potest si sola que
interius adicit consciencia acuset. Et iterum
Gre. Inter verba laudanciū siue vituperaciū
ad mentem semper recurrendū est. et si in ea nō
inuenitur bonum quod de nobis dicit magnā
tristitiam generare debet et rursus si in ea nō
inuenitur malum qđ de nobis homines loquū
tur in magnam debem⁹ leticiam p̄hilit. Quid
enim si nos hoies non laudant et consciencia
nos liberos demonstrat habeamus paulum di
centem. Gloria nostra hec est testiuonium
consciencie nostre. Job quoq; dicit. Ecce in
celo testis meus. si ergo est nobis testis in celo
testis in corde dimittam⁹ stultos foris loq̄ q̄t
qđ vluerit Et ex hīs videt nō eē curābū de ifa
mia vbi alij constat de consciencia bō. Ex ad

uerso est b. Augustinus in sermone de uita
clericorum. b. Nolo ut aliquis de nobis
inueniat male uiuendi occasionem. **P**rouide
amus enim bō ut ait Apost. non solum corā
deo sed etiam coram omnibz hūmābz propter
nos consciencia nostra nobis necessaria ē p̄
uos fama nostra non pollui sed pollere debet in
nobis. **D**ue res sunt consciencia et fama. Cō
sciencia necessaria est tibi fama p̄mo tuo q̄
fides consciencie sue negligit famam suam cru
del est. et itē alibi. Aug. Non sunt audiēdi
viri siue femine q̄ quādo reprehendunt i aliq̄
negligencia per q̄ fit ut in malam ueniāt sus
picionem. **U**nde suā uitam longe abesse sci
unt. dicunt corā deo sufficere sibi conscienciam
estimacionem hominū nō solū imprudenter ue
rum etiā crudeliter contemnentis cū occidant
animas alioz siue blasphemaciū uia dei q̄bus
secundū suā suspicionem quasi turpis q̄ casta
ē despiciēt uita sanctorū. **U**el etiā cū excusacioē
imitanciū non quod vident. sed quod putant.
Roborat dicta prefata textus sacre pagine q̄
dicit. **U**niciqz mādauit deus de p̄mo suo
ut scilicet ei p̄hit uerbo et exemplo. **A**uctori
tatum talium varietatem et questionis nodum
soluit sanct. Tho. per distinctioēs q̄ dli. 2. q. 13

Detrumq; inquit sc; contemptus fame & ap-
petitus potest esse landabile et viciouſu. fama
enim non necessaria est homini ppter se ipſu
ſed ppter proximum edificandu. appetere igit
famam ppter proximum caritatis est. **A**ppetere
vero ppter ſeipſum ad inanẽ gloriã ptingit. **E**t
econtario contemptus fame ratione ſui ipſi
humilitatis est ratione vero proximi ignauiẽ
• et crudelitatis. **I**lli ergo quib; incumbit ex of-
ficio vel ex ſtatu perfectionis alioru ſaluti pui-
dere peccant. niſi infamiam p̄am iuxta poſſe
repellant. **A**lii vero quib; magis custodia ſue ſa-
lutis imminet poſſut ſue humilitati providen-
tes famam vel infamiam contempnere. **S**ed cũ
infamia dupliciter repellatur ſcilicet occaſioẽ;
ſubtrahendo et linguas detrahenciũ copelcẽdo
primo modo tenetur omẽs infamiã vitãẽ alias
ſine ſcandalo actiuo tranſire non poſſent qd
ſemper eſt peccatum. **S**ed ſeundo modo nõ te-
nẽtur niſi quantum d; aliq; ſaluti p̄ri puidẽ
Et hoc eſt quod. **G**regorius ſuper ezech. dicit
linguas detrahencium ſicut nõ debem; noſtro
ſtudio excitare ne ipſi peccẽt. ita per ſuã mali-
ciam excitas debemus eq̄mmiter tolleraẽ vt
nobis in meritũ creſcat. **A**liqñ etiam copelcere
nẽdum de nobis mala diſſeminant eorum qui

hos ad bona audire poterat corda innocentium
corrumpat. **Et infra.** Hi etenim quorum vi-
ta in exemplum imitationis est posita debent si
possunt detrahentium sibi verba conpescere
ne eorum predicacione non audiant qui audire
poterat et in pravis moribus remanentes bene
vivere contempnat. **Ex hijs patet solutio ad
obiecta.** **Et patet quod contemnere infamiam ali-
quam est humilitatis actus.** Unde in vitalpatz
legitur de multis sanctis patribus qui pro infamiam
sustinebant non repellentes eam. **Sic sacra
maria virgo sub virili habitu manachi deo fui-
ens false accusatur a peccatorum per militem inpreg-
nata quod infamiam sustinuit marina quinquennio
penitentiam agens ante fores monasterii sui pro
quod tempore vilissimis in monasterio mancipata
servicij statim spiritum deo reddidit lotionem
que sui corporis et obsessione demonis rea prode-
te facinus pro virginitatis innocentia purgata est
ut in vitalpatz legitur.** **Sic etiam ad tempus be-
ata virgo eugenia philippi rectoris alexandrie
nobilissimi romani filia fecit quod cum protho et ia-
cinto deges se eugenium vocans in monacha-
li in habitu monasterio latitas tandem in abbate elec-
ta a melantia femina in alexandria ditissima
accusata est quod cum ea stuprum voluisset committ**

tere sed cum res publico iudicio ignis purgat
deberet et incendio beata virgo ne religionis sta-
tus eius infamia decrederet tandem prius iudici
fratribus et cognatis presentibus se prodidit quod
esset innocens pariter et femina sicque patres con-
sanguineos ac pene totam alexandriam fidei pane
coniuravit ut doceret eiusdem virginis gesta

**Capitulum vi. an scire quis possit se habere bonam
conscientiam et septem gradus eius.**

Altera proinde ex supradictis nascitur
questio utrum quis scire possit an
bonam habeat conscientiam. Responde-
re quod hec eadem est questio cum alia qua
queritur utrum quis scire possit se habere cari-
tatem. Igitur utendo alexandri de halis in-
summa sua distinctionibus. Notandum quod sep-
tem sunt differentie hominum quidam se putant
habere caritatem et conscientiam bonam sed neu-
trum habent. Alii sciunt quod non habent talia.
Alii dubitant. Alii opinantur quod caritatem
habeant et bonam conscientiam. Alii experientur
sed non habent de hoc scientiam. Alii hoc sci-
unt per revelationem tantum. Alii vero per casum. Primi
sunt infideles plurimi et heretici immo etiam qui
sunt christiani tepidi qui non sunt lustrantes suam con-
scientiam ex crassa ignorantia peccata quedam

Mortalia cōia non habentes p̄o mortalibz in
peccatis grauibz perseverant ⁊ eucaristie sa
crāmēto idigne participant quod ne fiat di
ab co. Apost. Probet autem se ipsū homo ⁊
sic de rē. In eadem cecitate infidelitatis fu
it aliqui idē apost. qui iā captus a romana mili
cia Iherosolimis iudeos quoz petitione cap
tus est sic alloquitur **E**go enim consciencia bo
na conuersatus sum ante deum vsq; in hodie
nū diem qui tamen p̄sequebat p̄ius ecclesi
ā dei. **S**ecundi sunt qui sciunt se habere non
bonā cōscienciā ut hī q̄ sciūt se esse in apposito
peccādi mortaliter aut in peccata tal' manēt in
impūiā. Ad tales eciā loquitur ecc. **S**cit cō
sciencia tua quia tu crebro maledixisti alijs.

Tercij sūt qui dubitant se habere conscienciā
ā bonā. **H**ij videlicet q̄ habent rationes eq̄
fortes ad hoc q̄ sint in gracia sicut ad opposi
tum sicuti quādo vident se esse tep̄dos in amā
do deum et nō habent affectum orādī vident
q; ex opposito q̄ nullā habent volūtatem pec
candi mortaliter est enim dubitatio intellect⁹
inter vtrāq; partem contradictionis quedam
vacillatio tales dicere possūt cū apostolo nich
il michi conscia⁹ sū. **H** in hoc non iustificatus sū
q̄ atē me iudicat dñs ā p̄ma. co. iij. **Q**uā op̄

nantur bonam cōscia; se habere et se esse in grā
a in q̄ eciam p̄babiliter sunt sicut illi q̄ habēt
racōes ad hoc et ad suum oppositū forcioēs ta
mem habent ad hoc q̄ ad suum oppositū sicut
quādo in vna pte vidēt se feruētes ī amore dei
et lugentes pro peccatis et ex opposito sentiūt
rebelliōne carnis ad spiritū et fragilitatē. Est
enī op̄io acceptō vni⁹ ptis cōtradictiois cū for
midie alterius ptis tal̄ b. Job fuisse videtur q̄
ayt. Vēbar omnia opera mea scēs q̄a nō p̄cis
delinquēti vbi glo bō q̄dē erāt opa. s̄ adhuc ti
mēda. Hijs q̄ volūt v̄c deo placē. q̄a duo ī boīs
cauēda sūt desidia et fraus. Desidia facit mior
amor dei fraudē p̄pri⁹ amor sui dū p̄ bñ actis
tacita v̄l aliq̄ huāi cordis grā vel fauoris auā
vel cū q̄libet res alia exteriorē desideāt. Sed be
at⁹ q̄ exaudit ma⁹ suas ab oī munē cordis ma
n⁹ et oris. Circa hoc tior habēd⁹ ē q̄ munit. Un
de seq̄t. Scēs q̄ nō p̄cis delinquēti. Quia ex
periūtur se habere graciā et bō; cōscia; sicut il
li qui sentiūt dulcedinem diuine bonitatis in
oracioē et gustāt quam suavis est domi⁹. Prop
ter q̄d p̄pheta notanter ayt. Gustate et videte
quoniā suavis est domi⁹ beatus vir q̄ speāt in
e⁹ spe videlicet tali q̄ est bō consciencia. Gusta
te iqt et videte q̄a duplex est in anima sciencia

salicet cognitiua seu speculatiua et experimēta
lis. De speculatiua statim infra dicitur. Ex
pimentalis siue affectiua sciencia causatur ex
re que est et sentitur in affectu. Res enim scie
cie potest sentiri seu experiri. Nam res scie
sentit se notam in affectu sicut dulcedo in gus
tu. Hec cognicio per experientiam non est per
medium fallibile sicut sciencia speculatiua. Hec per
medium infallibile. Unde hec cognicio est p
signa. Propter quod etiam recte ait ypocras
in primo amphoz. Ars longa vita breuis iu
dicium difficile. tempus acutum. experimentum
fallax. Quod autem de bona consciencia seu
gracia vel caritati queat haberi experimenta
p sciencia. probatur auctoritate xpi apostolica et
ratione. Nam apo ij. di. Qui habet aurem
audiendi audiat quid spūs dicat eccūs vince
ti dabo manna absconditum et dabo illi calculum
candidum et in calculo id est in carbunculo nome
nouum scriptum quod nemo scit nisi qui acci
pit. Manna absconditum est xpūs in domo
habitans consciencie. Calculus candidus est
caritatis habitus quod caritas ardet lucet et mun
dat sibi et proximo. Nomen autem nouum
huic caritati inhitum est quot filij dei per adp
tionem efficiuntur. Annuit idem expressius

Ap⁹. h. co. vi. Si estis i fide xpi ipi vs pbate
an no cognoscatis vsmetiplos qa cristus ihs
e in vobis nisi forte re xpi estis. spco ate q og
noscitis qa nos non sumus re xpi. Accedit ad
ide rō Guseus eni bene dispositus non potest
nescire dulcedinem sibi coniuctā in corpoalibz
ergo pifozmiter i spiritualibz aia bn dispoita
non potest non sentire diuinā dulcedinem sibi
coniuctam. Sensus enim diuine dulcedinis est
per graciā de qua ppheta mirat d' q' magna
multitudo dulcedinis tue domine. q' abscon'ta
te. perfecisti eis qui spe in te. Sexti sunt q' sc
unt se solū per reuelacōnem non per specula
tiuam scienciam se habere bonam conscienciam
De quibus. i. Job. iij. In hoc scimus
quia in deo manemus et ipse in nobis. quia de
spiritu sancto dedit nobis. Et apostolus ad
thi. viij. Certus sum quot neque mors neqz
vita neque angeli neque principatus neque v
tutes neque instancia neque futura ueqz forti
tudo neque altitudo neqz profundum neqz crea
tura alia poterit nos seperare a caritate dei q
est in xpristo ihesu xē. Scire tamen nō possu
m' scūdy coez legē an i doi caritate scim' sci
encia speculatiua quia hec sciencia ē p casum
rei vel per racōnem rei vel etiam p effectū. S.

causa gratie non cadit sub cognitione nostra
simpliciter nec eius effectus ut videbitur p̄
et visum est. Similiter gratia secundū rati-
onem gratie dicitur compacionem ad acceptacio-
nem dei. Unde ponit ipsam acceptacionem in
deo. Hoc autem modo non potest cognosci a no-
bis. et ideo non cognoscitur scientia speculativa
certitudinaliter potest tamen sciri ab aliquo sci-
entia affectiva. quia hec est per experienciam rei
in effectu. Unde hec scientia de re est per re-
m non solum rationem vel compacionem quam habet ad
aliud ut ostensum est. Septimi igitur sunt qui
sciunt per casum rei vel rationem rei ut hi qui
essentia dei clare in hac vita viderunt ut in vete-
ri testamento moyses. In nono. Apost. quod inquit
Gre. ii. dialogorum est quod non videant qui videntem
omnia vident. ¶ Capitulum vii. per quod
signa quis cognoscere possit habere se bonam
conscienciam

Dictum est quod quis experiri potest per
signa an habeat gratiam vel bonam consci-
enciam. Modo videndum est que sunt ista
signa. Ubi sciendum quod doctores
sancti alia et alia ponunt signa. Nam Crisostomus ponit
quinque. Sanctus. Tho. iiij. Et Alex. taliter Crisostomus
super. Math. omel. 13. ponit. v. vel iij. que habes

pte h. ca. viij. Sanctus thom. iij. di. xij. pot.
iiij. sub hjs verbis. Quod inquit aliquis oino
a peccatis sit immuis per certitudinē sciri non
potest. i. co. iij. Nichil michi conscius sum. Et
in hoc non iustificatus sū pōt tamen de hoc ha
beri aliqua coniectura precipue per iij. signa
fiat Bern. d. Primo quādo q̄s deuote verba
dei audit Quia q̄ ex deo est verba dei audit Jo
h. viij. Secūdo quā q̄s se p̄mptū ad bñ operan
dam inuenit q̄a p̄baco dilectiois exhibicō ē o
p̄eis vt d. beat. Gre. Tercō cū q̄s a peccatis
abstinēdi ī futuro p̄pōitū assūp̄it Quarto cū de
preteritis dolet quia in hjs vera p̄nia secūdū
Gre consistit. Unde si aliquis p̄ h̄mōi signa
facta diligenti disautione sue consciēcie q̄uis
forte non sufficienti. eciam ad sanctissimū cor
p̄ cristī sumendū accedat deuote aliquo pec
cato mortali in ip̄so manente quod eius cogni
cōne preterfugiat. nō peccat. ymmo magis ex
vi sacramenti peccati remissionem cōsequitur
Unde Aug. d. in quodam sermone. q̄ q̄n corp̄
cristī manducatur viuificat mortuos Alexand
de hall. in sūma ponit tria experimenta gra
cie quibz vt dicit. pōt q̄s experiri se habere ḡ
ciam que habemus in psalmo. Cum inuocarem
vbi fit questio multa dicunt quis ostendit

nobis lo q̄. id est homines querūt a fidelibus.

Unde certi sint q̄ sint accepti deo et p̄pha
respōdēdo colligit tria ex quibz colligit̄ expe
rimentum p̄ quod faciunt q̄ sint accepti deo et
q̄ h̄nt grām. **Primū** est cū dicit. **Signatū**
est sup nos lumen vultus et̄. **Secundū** dedis
ti leticiā in corde meo. **Tercū** In pace ī id
ipm̄. et̄. **Hec** sunt tria ex quibz colligit̄ exp
imentū gracie lumen leticia et̄ pax lumē apud
vim racionalem pax apud irascibilē. leticia a
pud concupiscibilē. **Cū** enī ista tria sūt ī aī
ma sancta fm̄ istas tres viret et vere certū ex
pimentū est q̄ aīma habeat graciā benedico ve
re quia per hoc dēt anima sancta ab aīma he
retica quia anima sancta habet ista vere q̄n ha
bet graciā. h̄ anima heretica non. **Unde** nū
q̄ habet lumen verum in racionali nec pacem
verā in irascibili nec verā leticiā in concupisci
bili sicuti habet anima cristiana p̄fecta q̄ habz
lumen veritatis radiantis sup vim racionale
in quo mirabilē delectat̄ rō. **Anima** vero
pagani vel heretici et̄ cuiuslibz infidel̄ nō habz
lumen nisi sophisticū sicut est lumen ī somniā
do. **Similiter** non habet verā leticiā in cor
de q̄a sicut dicitur prima thi. iij. **Omnes** ha
bent cauteriatam conscienciā. **Similiter** nec

verā pacē hnt in irascibili quia sicut dicitur ysaie
lviii. Impius non est pax. Unde sicut in parali-
tico videmus quod in ipso est infirmitas non tamen
sensus doloris licet in ipso sit materia doloris
In sano autem non est materia doloris nec sensus do-
loris In egro autem est paralytico est materia dolo-
ris et sensus doloris Sic infidelis habet mate-
riam doloris non tamen sentit dolorem unde est
velut paralyticus. In anima vero fidei sana et
sancta et perfecta non est materia doloris nec
sensus doloris. In anima vero fidei egra scilicet per
peccatum est materia doloris et sensus doloris
sicut dicitur Augustinus. Melior est natura que est cum sensu
doloris quam que est sine sensu doloris et hoc
supple quando habet materiam doloris. Et
propter hoc si pax sit in infideli vel in hereti-
co hoc non est nisi sicut quies in paralytico que
non est ibi vere sed dolor ibi est licet non senti-
atur. Ex quibus etiam patet quorundam ob-
iectio inefficax qui dicunt quod in pagano et
infideli sepe est iocunditas conscientie bonum
desiderium et feruor ad bona opera que videntur
esse signa gratie sunt eisdem quod tantum differt iocun-
ditas anime infidelis a iocunditate anime fidei
sicut quantum distat iocunditas fantastici vel somniantis
a iocunditate vigilantis. Unde in ipsis non est

vera iocūditas q̄ est ad exp̄imentum ab hoc
q̄ aliquis sciat se habere graciā

Capitulum octauū de tribus signis opti-
mis bone consciencie

Nunc p̄terea secundum omnes doctō-
res consolatoria bone consciencie tria. p̄-
mū contritio vera pro peccatis s̄m
confessio sacramentalis et terciū cō-
munis eucharistie effectualis primum ē bonū
secundum melius. terciū si bene sit ē optimū

Primum declarat et praticare docet Joh. de
cambaco libro de culpa et grā. q. 9 d. Genera-
l̄ contritio maxime q̄n pro loco et tempore impli-
cat peccatum specialiter occurrens sufficit ad
hoc q̄ quis sit ī gracia dei Verbi grā quādo
peccato speciali occurrēte verificat̄ hec vel simi-
lis mentalis oratio. **D**eus de hoc peccato
et de omni peccato q̄ unq̄ contra te commisi
doleo in q̄ntū est contra te. ymmo probat ibi
latissime hāc conclusionem. Videlicet q̄ ex-
tra casus in quibus peccatori incumbit singula
peccata mortalia confiteri nunq̄ necessaria est
actualis attritio de singulis vel ecia rememoā-
tio singulorū. Ad idem videt̄ esse sanct⁹ tho-
mas q. v. in de veritate sic dicens Ad iustificationem
peccatoris nō requirit̄ quod ī ipso iustificatiois

momento aliquis de peccatis singulis cogitet
sed sufficit qđ cogitet de hoc qđ per culpā suā
est auersus a deo. recogitacō autem singulorum
peccatorum debet vel precedere vel saltem sequi
iustificacōnem. **Hec. Tho.** ad idem ē cancellari-
us pisenfis in suo triptito sic dicit. **S**ciens mise-
ricordissimus pater et cognoscens nostrā fra-
gilitatem p̄ maximā et ad malū p̄nitatem nul-
tiplicib; vñs mortali vita durāte patissimus
est nobis delicta remittere et graciā conferre si
dūptat veraciter et ex corde sibi tres subsc̄p-
tas veritates porrigam⁹. **P**rima veritas dñe
si sic vel sic contra bonitatem tuam peccavi qđ
nimis displicet. ratione eciam cuius peniten-
ciam ago quia te offendi qui totus es veneran-
dus et colendus quodq; mandatum tuum tras-
gressus sum. **S**ecunda veritas est domine bo-
num habeo propositum et desiderium tuo iuu-
mine mediante in futurum p̄cauendi ne icadā
in peccatum et occasiones iuxta possibilitatem
vitiū euitandi. **T**ercia veritas **D**omi-
ne bonam habeo voluntatem peccatorum meo-
rum confessionem integre faciendi pro loco et
tempore secundum tuum et sancte matris ecclē
mandatū et preceptū. **H**as veritates quas qđ
q̄liamq; loco et tēpore sinceriter nō fite at mē

haciter ex corde pronunciauerit seque existat
in salutis et grē statu se consistere et vitam e
ternā mereri quous omnia crimina comississet
si etiā talis absq; vlla cōfessione cōtinuo disce
deret in absentia sacerdotis dormiendo aut a
lio quocūq; mō morte subita preuentus idē fina
liter saluaretur acerbissima purgatorij pena
mediāte. **E**x quo notandū et salubre cōsiliū
elicitur vt cristianus singulis diebus bis vel se
mel sero aut mane aut saltem festiuis diebus ē
deat ad cor suum cōscienciā exanninās. ā trēs
premissas veritates proferre valeat cū cordis
sinceritate. sic q; intra statū salutis se esse cōfi
sat hec de cancellario. **N**ec mirū si ad peni
tenciā de peccatis. deus grām infundit dimit
tendo peccatum cū ipse ppheta dicat. Dixi
confitebor aduersū me et cū etiā leprosi decem
euntes vt ostenderēt se sacerdotibus. mūdati sūt
anteq; se actu sacerdotibus presentarent. **U**n
de etiā mgē sententiaz ezech. xxviii. Sic al
legat ad ppositum. **Q**uocūq; hora peccator
conuersus ingemuerit psalmus erit non dicē
ore confessus fuerit. s; duersus ingemuerit hu
ic cōsonat dem alb. i. iiii scripti. d. xxi. expo
nentis illud verbū. **A**ngustin⁹ in lrā paue
at etiā penitens ne prius ad domini corp⁹

accedat. q̄m̄ cōformatus bō cōsciencia. Vult iḡ
dicere q̄ oīs bona cōsciā adulti hominis habens
graciā est conformata q̄a actus cōtriciōis detes
tās peccatū est actus meritori⁹ similiter act⁹
fidei in deum et huiusmodi et illis actib⁹ moue
tur quādo iustificatur. et sic statim post primū
momentū contriciōis conformatus est bō cōsci
encia per opus interius meritorium licet non
exterius. Secundū cōsolatoriū cōsciē et efficaci⁹
est cōfessio sacramentalis. nā s̄m̄ sanct. tho. et
sco super iij. cōfessio iī alios fr̄es. et hūc h̄
q̄ si dolor cōtriciōis p̄nie nō fūss; sufficiēs tūc
cōfessio et absolutō sacramentalis p̄nie supueni
ens eius suppleret defectū. quia cum ipsa atē
cōne de se i sufficiēte sufficiēt delez; oēs mōrlē
culpā dūmō ipē peitēs tūc nō pōnt obicē grē p
missioēs actual' p̄cā mōrl'. Vñ qm̄ d̄s corā natā
d̄stebat p̄cām suū d̄ns. peccavi statī p̄pha ex
pte si dixis trāstulit d̄s p̄cām tuū. et. ij. p̄. i. i.
Quorū rō ē q̄a p̄cōr ad hoc vt r̄cipēt grāz et
sibi dimittāt p̄cā. nō r̄q̄rit s̄m̄ p̄cā n̄ q̄ cū a
liq̄li detestacōe etiā si illa de se iufficiēs sit nō
ponat obicē grē p̄ tūc. De hoc autē potest hō
cū d̄stet p̄babilit valde secur⁹ esse. q̄a potest
valde p̄babilitate scire. s̄. tēpore cōfessiois et ab
soluciois se nō peccatē mortaliter et se detestari

sua peccata ymmo scō sup .iij. b. **V**ia ista q̄
homo confitetur sacramentaliter est magis in
potestate hominis ⁊ certior ad gr̄aciā primā
reap̄adā. quia ibi nō oportet nisi nō opponere
obicem ad gr̄aciā quod multominus est q̄ ha
berī aliq̄ actionem que per modū meriti de o
gruo sufficiat ad iustificacōnē impij sicut fieri
oportet in cōtricione **U**nde dicit beat⁹ aug⁹
et allegat a mgrō in .iij. b. .xvi. vt paulo ante
dictum est **P**aveat .s. penitens sic prius ad
dominiam corp⁹ accedat q̄ cōformatus sit bo
na conscia super quo verbo dicit iterū. Alb
tus. **H**omo habens gr̄aciā vel presumens ex
probabili signo se habere gr̄a; potest accedere
ad corpus cristi **S**ignū atē probabile ē iqt
si est confessus et dicit sibi conscia q̄ pro
nulla re vult āplius peccare ⁊ penitentiā debi
to tempore libenter suscipere. **A**d idem ē con
stātissime Wilh pisenf in suo speciali trac
tatu de sacramento penitencie ca penultimo v
bi docet confessorem. quō atēq̄ peccator cōhte
ri incipiat eum alloqui debet sicut p̄ euāgeli
cus filium inuentū qui perierat. **S**i inquit ē
hoc preposito venit ad confessorem .s. vt cōmīt
tat et tradat se beneplacito dei. et hoc ex amo
re ei⁹. **S**i se totū pat⁹ ē dare ⁊ tradē mis̄racōi

dei et de hac causa ne eius offensam iauerat ut
in amorem et gratiam eius redeat mortuus in se
vincula dirupta esse cognoscat. si tantum sui a
morem largitus est ei clementissimus deus. ut
de se toto studio beneplacitum eius parat? sic
facere pro consilio sacerdotis. cui anima eius cu
randa et regenda a deo commissa est nullatenus
de salute eius dubitet. **Quis enim dubitet**
deum huiusmodi penitentem plenissime possi
dere hec ille. Et docet ibi etiam ante confessi
onem inchoatam penitentem deo gratias de
hoc referre a quo omne bonum. et postea destic
te confiteri peccata. **Tercium consolatori**
um consciencie et optimum est post contricio
nem et confessionem eucharistie sacramentum
sumere. quod sacramentum habet etiam mor
tuos diuificare ut ex sancto. **Thomo** patuit ca
pitulo precedenti et sic patet prima pars huius
tractatus. *finis tractatus primus Amen*

**Tractatus secundus de consciencia pro ut di
cit certitudinem**

**Capitulum primum quid sit conscie
cia pro ut dicit credulitatem fixam et quomo
do originatur per syllogismum practicum quid
sit hinderesis. ratio superior. ratio inferior et
eorum differentia a consciencia**